

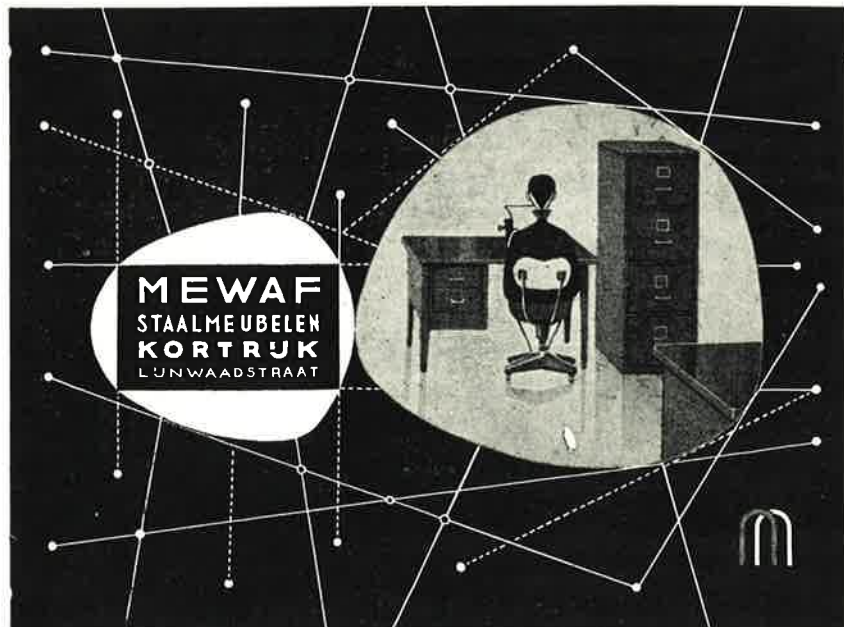
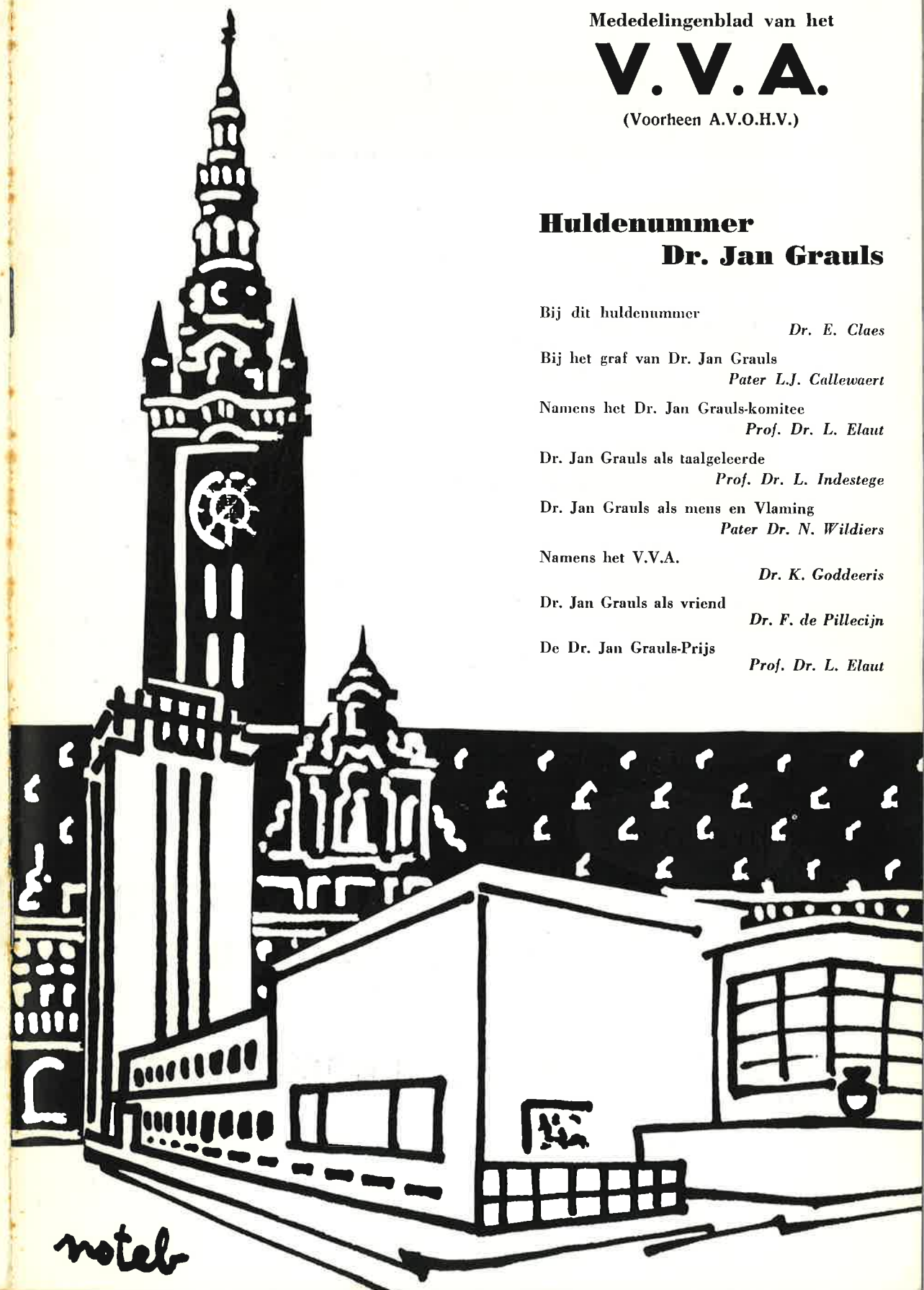
1961-1962 4*3
Mededelingenblad van het

V.V.A.

(Voorheen A.V.O.H.V.)

**Huldenummer
Dr. Jan Grauls**

- Bij dit huldenummer *Dr. E. Claes*
Bij het graf van Dr. Jan Grauls *Pater L.J. Callewaert*
Namens het Dr. Jan Grauls-komitee *Prof. Dr. L. Elaut*
Dr. Jan Grauls als taalgeleerde *Prof. Dr. L. Indestege*
Dr. Jan Grauls als mens en Vlaming *Pater Dr. N. Wildiers*
Namens het V.V.A. *Dr. K. Goddeeris*
Dr. Jan Grauls als vriend *Dr. F. de Pillecijn*
De Dr. Jan Grauls-Prijs *Prof. Dr. L. Elaut*

BELEGGINGEN

tegen de voordeligste voorwaarden
op NAAM of aan TOONDER

HYPOTHEKEN
VERZEKERINGEN

bij de N.V.

Centrale Hypotheek- & Verzekeringskas

onderneming beheerst door K. B. 42 van 15 december 1934

GULDENVLIESLAAN, 83, BRUSSEL

Voorzitter-afgev. Beheerder
E. F. BRIEVEN

o/voorzitter
Adiel DEBEUCKELAERE

ZUIGELINGEN-EN DIETVOEDING
VAN EIGEN BODEM
HOOGSTE KWALITEIT

gracilac

volle gezuurde melk
voor zuigelingen

premalac

half-afgeroomde
gezuurde melk
voor zuigelingen

Diédex

voedingsuiker

annalac

zoutloze half-vette melk

desal

zoutloze melk voor
toekomstige moeders

plenolac

volle melk

DIADAL N.V. NOSTA
OPWIJK

MEEST MODERNE EN WETENSCHAPPELIJKE DIETVOEDING

J. Plet

MEDEDELINGENBLAD

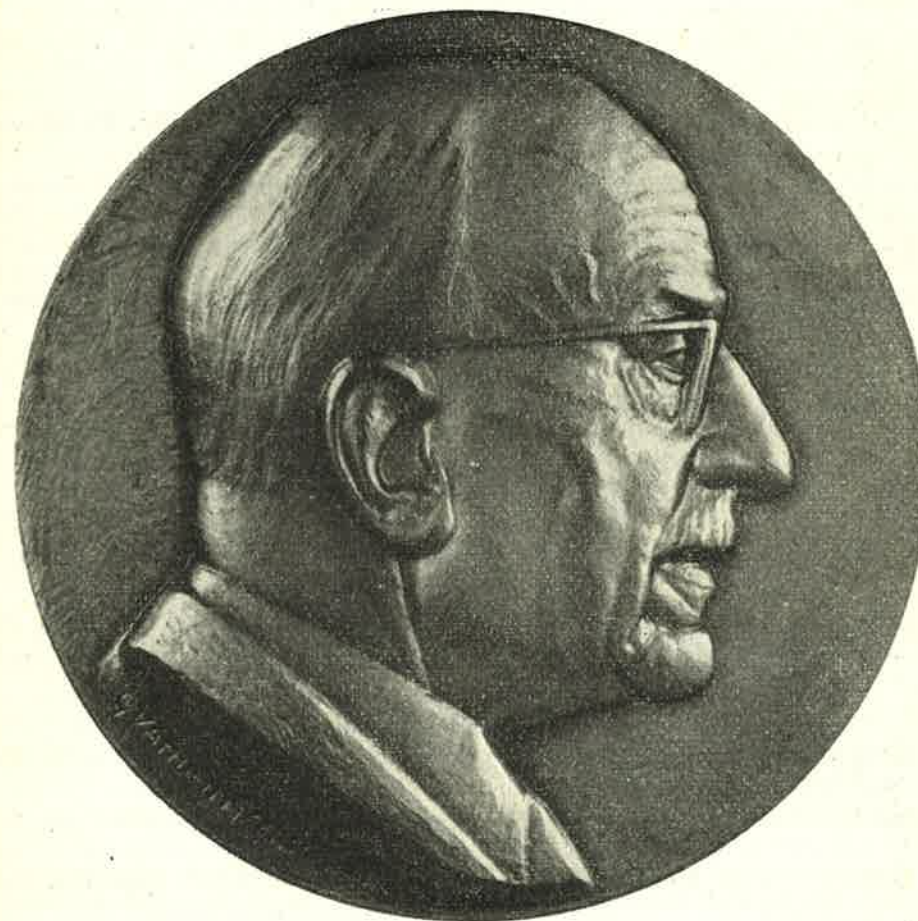
VAN HET

VERBOND DER VLAAMSE ACADEMICI

REDAKTIESEKRETARIS : M. Reynders, Vlamingenstraat, 130, Leuven (Tel. 016.238.97)

BEHEER : Sekr. v/h V.V.A., E. Jacquainlaan, 126, Brussel (Tel. 02-18.68.20 ; P.R. 42.92.38)

Huldenummer Dr. Jan Grauls

Bronzen beeltenis van Dr. Jan Grauls, op zijn graf onthuld op het Campo Santo van Sint-Amandsberg ter gelegenheid van de eerste verjaring van zijn overlijden.

Dit nummer van het Mededelingenblad van het V.V.A. is volledig gewijd aan de nagedachtenis van Dr. Jan Grauls ter gelegenheid van de eerste verjaring van zijn overlijden.

Te dezer gelegenheid werd op 19 maart 1961 op het Campo Santo van Sint-Amandsberg een grafsteen, in vorm van een oud-Limburgs kruis met een bronzen beeltenis, onthuld en ingewijd door Pater L. J. Callewaert. Nadien werd te Gent in het Sint-Lukasinstituut een academische plechtigheid gehouden, waar de buitengewone verdiensten van Dr. Jan Grauls werden toegelicht. Prof. Dr. L. Elaut, namens het Dr. Jan Grauls-komitee, hield de openingsrede. Prof. Dr. L. Indestege ontleedde in een merkwaardig referaat het baanbrekend wetenschappelijk werk van Dr. Jan Grauls en Pater Dr. N. Wildiers wees in ontroerende bewoordingen op de voorname betekenis van Dr. Jan Grauls als mens en Vlaming. Een dankwoord, uitgesproken door Dr. K. Goddeeris namens het V.V.A., besloot deze prinselijke huldezitting.

Dit huldenummer, waarin deze verschillende toespraken zijn opgenomen, wordt ingeleid door Dr. E. Claes en besloten met een bijdrage van Dr. F. De Pillecijn over « Dr. Jan Grauls als vriend ».

Bij dit huldenummer

door Dr. E. Claes

De talrijke Vlamingen die in de gelegenheid waren op 19 maart van dit jaar in de Arteveldestad de onthulling bij te wonen van het monument op het graf van Dr. Jan Grauls, dat door de kunstvolle eenvoud van zijn sobere lijnen zo recht tot het hart spreekt, en die daarna in de St. Lucasschool de academische zitting bijwoonden, hebben daarvan een onvergetelijke indruk meegedragen.

Want de woorden die daar gesproken werden hadden niets academisch, zelfs niet de degelijke lezing van prof. Dr. Luc Indestege, lid van de Kon. Vl. Academie, die een beknopt overzicht gaf van het omvangrijke werk van zijn vriend op taalkundig gebied. Het waren bij alle redenaars niet anders dan woorden van waardering, en meer nog van liefde voor de edele en schone figuur die Dr. Jan Grauls was, met erkenning van zijn merkwaardige verdiensten als mens en als geleerde, en van de plaats die hij inneemt in de rij der groten onder ons volk. En over alles hing de weemoed van de dierbare vriend die was heengegaan, en diep in ieders hart een gezwegen gevoel van verbittering. Alleen vrienden en lotgenoten stonden daar om zijn graf en luisterden naar de woorden van de redenaars. De ontroering die ons allen aangreep toen Pater Dr. N. Wildiers de lijdensweg schetste van Dr. Jan Grauls was kenmerkend voor deze vergadering.

Het is een lofwaardig initiatief van het Verbond der Vlaamse Academiëci dat het, bij al wat het reeds deed ter herdenking van Dr. Jan Grauls, deze toespraken heeft willen bundelen.

Zo blijve het voor ons allen een duurzame herinnering aan hem die ons een voorbeeld was als diepgelovig Vlaming, als mens, als werker en als vriend. En zo weze het voor zijn achtbare gade Mevrouw Hortense Grauls-Van der Straeten en hare kinderen een blijvend bewijs van onze genegenheid en onze trouw.

Dr Ernest Claes

Lid van de Koninkl. Vlaamse Akademie.

Bij het graf van Dr. Jan Grauls

door Pater L. J. Callewaert

Op het Campo Santo van St. Amandsberg te Gent stonden wij rond het graf en het borstbeeld van Dr. Jan Grauls, met zeer velen, vooral de ouden van dagen uit het eeuwige Vlaanderen, diepgelovige « geuzen », zozegd verslagenen en gekneusden maar allen belijders van de historisch-vlaamse leuze « en toch krijgen zij ons niet kapot ». Wij stonden daar en baden voor de lfenis van de ziel van de man van het « reinste maeksele », ik bedoel de man van de wonderbare evenwichtigheid tussen lichaam en ziel, tussen vlaamsheid en christelijkheid, tussen verstand en hart, tussen wilskracht en deemoed, tussen wetenschap en kunstgevoel, tussen wijsheid en goedheid, tussen kalmte en geestdrift, tussen kultuur en levenslust, tussen aristocratie en volksheid, kortom den man van de edelkrachtige *schoonmenselijkheid*, die de heiligheid benadert. Wij zijn geen heiligen en verklaren niemand heilig : alleen de Kerk kan dat. Toch beloven wij in de dagelijkse heiligheid, die bestaat in de deemoedige erkenning van ons niet en niets zijn tegenover God's heiligheid en in zijne barmhartigheid, die voor ons God's intiemste ontmoeting is.

God's goedheid heeft het leven van Dr. Jan Grauls driedubbel gezegend. Ten eerste met de gave der *geestigheid*, met datgene wat Hugo Verriest vergeleek met den parelenden bruijschaart in het gezelschapsleven ; de fijngeestige wel-sprekendheid, die de schaterende lach verwekt bij de toehoorders, die lach om de schoonheid van het leven, welke de moderne, zich existentieel noemende wereld, spijs al hare stoffelijke levensweelde, heeft verleerd, om hopeloos, pessimistisch, angstvol en verbitterd, zichzelf gevangen te zetten in haar egoïsme, dat de blijdschap der kinderen God's uitsluit. God's goedheid heeft het leven van Dr. Jan Grauls gezegend, ten tweede, met de gave der *volgehouden werkzaamheid*, de grootste, want de allesballende boekvaardigheid, en bepaaldelijk op het gebied van de taalwetenschap en de cultuur. Dr. Grauls heeft zich nooit verveeld in het leven, zijn werk van herschepping gunde hem geen rust, of beter gezegd, het was zijn rust. Een politiker was hij niet, ofschoon hij lange jaren door zijn ambt in Brussel de politiciërs kon gadeslagen. Hoe kon hij, die den zwaren last op zich gedragen heeft een eerlijk man te zijn, zich verzoenen met de kunst der mogelijkheden, dat wil zeggen de politiek der compromissen, waarin men geen grootheid kan ontwaren en vooral geen scheppingsmacht ? God's goedheid heeft, ten derde, het leven van Dr. Grauls gezegend met de gave van het lijden, met de gave van het offer van zichzelf, vóór alles wat den volke goed was, en dat alles met als loon veel ondank, wat zeg ik, vernieling van zijn woning met al hare geestelijke schatten (arbeid van jaren), de gevangenis en de schamele armoede daarna. En dat alles heeft hij gedragen zonder klagen en daardoor heeft hij, volgens het woord van de heilige Paulus, de haat gedood door de liefde ». Rien ne rend l'homme aussi grand qu'une grande souffrance ». (Bossuet)

Mij blijft het beeld bij van Dr. Jan Grauls, zo populair geworden in de gastvrije stad Gent, gaande dag op dag als een werkmans naar zijn bediening, of als een professor naar de Universiteitsbibliotheek. Maar vooral heeft mij getroffen het beeld van Dr. Jan Grauls elke avond een korte wandeling makende langs de Gentse Coupure, arm aan arm met zijn lieve vrouw, de rook uitpaffende van zijn eeuwige pijp en wellicht mediterende dat het leven een rook is. IJdelheid der ijdelheden en alles is ijdelheid, maar het licht van God's aanschijn glanst op het hoofd van de christen mens en daarom juicht de vreugde in zijn hart, en die vreugde die God alleen kan geven, kan ook niemand ontnemen. Et nunc erudimini qui iudicatis terram. Rechters van deze aarde, leert uwe ogen open te doen !

Openingsrede namens het Dr. Jan Grauls-Komitee

door Prof. Dr. L. Elaut

Dames en Heren,

Op de 6 februari laatstleden was één jaar verlopen sinds Jan Grauls, vrij onvoorzien, te Astene overleed.

Op één van de vroegste en mooiste lentedagen die men zich kan voorstellen, werd hij te St-Amandsberg in de gewijde grond van het Campo Santo begraven. Hij was een zonnig mens geweest, en alsof zij node van hem afscheid nam, koesterde de zon met haar warmste voorjaarsstralen de aarde waarmee men de groeve ging toedekken.

Nog op dezelfde dag beslisten de aanwezige vrienden, waaronder vele voor-aanstaanden uit zijn geliefd Limburg, een hem waardig aandenken in hardsteen op te richten.

Een inschrijving werd opengesteld en na korte tijd waren de nodige fondsen verzameld. Een kruis, naar een oud Limburgs model, zou op zijn eenvoudig graf geplaatst worden, dragend zijn bronzen beeldenaar.

Kort nadien werd de gedachte geopperd een oproep tot de Vlaamse gemeenschap te richten, om het overschot van de eerste inschrijvingen derwijze te verhogen dat het mogelijk zou worden een wetenschappelijke prijs te stichten die de naam Jan Grauls zou dragen, om het werk te belonen of te bevorderen van hen die in Grauls' geest daarmee bijgedragen hebben tot de verrijking van ons artistiek en taalkundig patrimonium.

Ook dat opzet gaat thans, dank zij kleinere en grotere schenkingen, naar een verwezenlijking.

Het is mij derhalve een behoefte de dank uit te spreken, namens het huldekomitee-Jan Grauls, aan al diegenen, zonder uitzondering, die vanaf de eerste dag tot op heden geholpen hebben, en ook morgen zullen helpen, om het opzet van de grafhulde, van deze academische herdenking en van de stichting van de Jan Grauls-prijs tot een goed eind te brengen.

Onze dank gaat naar alle personen, naar alle openbare en private instellingen, die tot het bereiken van dat doel geholpen hebben met de steun van hun gezag en hun penningen.

De bereidwilligheid van de velen die het saai werk van de organisatie van deze dag, van alles wat voorafging en wat nog volgen moet, hebben verricht, mag niet onvermeld zijn; een bijzonder woord van waardering gaat naar beeldhouwer Gust vande Meersche die de bronzen plaat voor het graf heeft geboetseerd, naar de sprekers van deze academische hulde, naar de pers, naar de radio, naar de televisie en naar de broeders van de Kristelijke Scholen die ons deze zaal ter beschikking stelden.

Heden ochtend hebben velen te St-Amandsberg een bezoek gebracht aan het graf van Jan Grauls, en een stond in vrome ingetogenheid verwijd bij deze onvergetelijke figuur die in onze kleine Vlaamse gemeenschap heeft geleefd, en ze opgeluisterd heeft met de kwaliteiten van een schoon en edel mens, als de heerlijke belichaming van dienstbaarheid aan de samenleving waarin hij stond, van blijheid, van geestelijke voortreffelijkheid, van offervaardigheid, van liefde tot de waarheid.

Laat hier, vandaag, op deze vriendsamenkomst, veel over Jan Grauls gezegd worden, maar laat er nog meer in stilte bijgedacht worden. Het gesprokene moge overal in den lande gehoord worden en tot zijn recht komen; dat gesprokene moge de loop nemen die tijd en omstandigheden gebieden, maar laat ook het ongesprokene in de harten voortleven en in Vlaanderen een stille deining verwekken.

In een cel van de Brusselse gevangenis waar ook Jan Grauls gekerkerd werd en veel rode kool heeft gegeten, staat op de muur geschreven: Gods molen maalt langzaam maar zeker.

Wijlen Jan Grauls heeft het oordeel van Gods malende tijd niet te vrezen. Reeds heeft die molen zoveel dingen en personen klein gekregen, vanaf de retro-aktieve wetten, tot de geïmprovizeerde rechters en de piepjonge krijgsauditeurs. Laten nog enkele jaren er over heen gaan en de geschiedenis, waartoe dat alles stilaan gaat behoren, zal over Jan Grauls het oordeel uitspreken dat vanaf het eerste ogenblik in eenieders overtuiging lag, en dat ook op de lippen van elk rechtgeaard Vlaming komt: wat aan die man is geschied, strekt tot oneer van de tijd en het land waarin het geschiedde, tot schande van diegenen die het lieten geschieden.

Dames en Heren,

Het kapitaal dat we voor het stichten van een Jan Grauls-prijs hadden gehoopt vóór vandaag samen te brengen is nog niet bereikt. Het weze mij toegelaten eraan te herinneren dat met vandaag de inschrijvingen niet afgesloten worden. Men kan nog altijd storten op het postgironummer van de Kredietbank hier te Gent, tot op het eind van het jaar. De oproep die wij tot het Vlaamse land gericht hebben, blijft geldend. Nu hier zoveel Vlaamse academici verenigd zijn, richt ik mij tot hen zeer in het bijzonder en laat nog eens de redenen gelden die in deze oproep uiteengezet zijn. We zijn het aan ons goed fatsoen en aan de gedachtenis van Jan Grauls verschuldigd.

**

Lieten zich o.m. voor deze hulde wegens beroepslichten verontschuldigen:

Prof. C. Heymans die ons vanuit het buitenland vriendelijk schreef; Mgr. Van Waeyenbergh, rector magnificus van de Leuvense universiteit, die schreef: ik gedenk mijn oude vriend in de H. Mis en in mijn gebed, en blijf hem dankbaar o.m. om zijn gewaardeerde medewerking in de eerste Vlaamse Kultuurraad;

Emiel Claeys, burgemeester van Gent, die schreef: ik sympatizeer ten volle met uw aktie ter nagedachtenis van Dr Jan Grauls, die niet alleen een verdienstelijk geleerde was, doch ook en vooral een werkelijk goed mens;

Gerard van den Daele, schepen van Gent, die graag het stadsbestuur had vertegenwoordigd;

Prof. D. Roggen (Gent), Prof. E. Rombouts (Leuven), Pater Boutsen (Brussel), Prof. Fr. Daels (Bonheiden), Dr Herman Thiery (Gent), Jozef Weyns (Bokrijk), Prof. van der Heyden (Gent), enz., enz...

Dr Jan Grauls als taalgeleerde

door Prof. Dr. L. Indestege

Het woord taalkunde heeft een ruime betekenis. Immers, niet enkel de studie van een taal wordt ermede bedoeld, maar ook haar geschiedenis, haar ontstaan dus en evolutie, haar plaats temidden van andere talen, enzovoort. Dit betekent dus, dat wij in de categorie van de taalkundigen evengoed grammatici onderbrengen als lexicografen en woordenboekmakers, en ook taalhistorici.

Het terrein waarop de taalkundige opereren kan, is hiermede evenwel niet afgebakend. Naast die hoofdvakken, zijn er hele wat bijvakken, die als schakels van een ketting, als wieltjes in een raderwerk, onmisbaar zijn voor het goed functioneren van de machine. Ze heten: dialectkunde, woordafleidkunde of etymologie, plaatsnaamkunde, naamkunde... Op al die disciplines, en op enkele andere die hier niet worden genoemd, doet de moderne taalwetenschap voortdurend beroep.

Wordt op onze dagen over wetenschap gesproken, dan komt daar haast onvermijdelijk het kenmerk bij te pas dat wij de verdoorgevoerde specialisering noemen. Maar bij al het respect dat wij voor een dergelijke specialisering hebben, vinden wij het bijzonder sympathiek dat er ondanks alles nog vakmensen gevonden worden wier belangstelling universeler is gericht en uitgaat boven en buiten die van het éne, kleine hokje. Geldt dit voor de wetenschap in het algemeen, dan ook voor de taalkunde. Waarmee gezegd wil zijn, dat een taalkundige niet noodzakelijk een kamergeleerde hoeft te zijn, die zich blind kijkt op een enkel, klein probleem, maar dat het integendeel uiterst nuttig voor hem zal wezen met open oor te bewegen temidden de spraakmakende gemeente. De taal is te vergelijken bij een levend organisme. Met elk levend wezen heeft zij een paar kenmerken gemeen, zoals het in beweging zijn en de daarmee gepaard gaande afkeer van alles wat star is en dood. Maar wat zij uit zichzelf ook moge te betekenen hebben, het is ten slotte de mens die haar het schone, rijke leven schenkt.

Een geleerde die dit inziet, die het niet versmaadt ook de volksgemeenschap bij de studie van de taal te betrekken, is een filoloog in de echte betekenis, en vakgenoten en leken zullen waardering betuigen voor zijn werk.

Een taalgeleerde van dat slag, was wijlen Dr Jan Grauls, die wij vandaag huldigen. Verscheidene van de vakken die ik hier heb opgesomd, heeft hij met gezag beoefend, maar bovendien heeft hij op meer dan een domein pionierswerk verricht, terreinen ontgonnen die braak waren blijven liggen en zich hierin een faam verworven die hem niet kan worden ontnomen.

In deze korte uiteenzetting zal worden getracht dit aan te tonen.

Toen Jan Grauls, na zijn collegejaren te Hasselt, naar de Leuvense Universiteit trok om er germaanse filologie te studeren, zal ook bij hem wel het « vonkje » van de literatuur, die aankomende germanisten graag met de studie van de taalwetenschap verwarren, aanwezig zijn geweest, tot hij aan de universiteit « eines besseren beehrt » werd. De studie kreeg hem te pakken, de studie van de dialecten o.m., en zo kwam hij ertoe als onderwerp van zijn dissertatie de klankleer van het Hasselts dialect te kiezen. Hij promoveerde in 1910 en in 1913 werd « De Klankleer... » bekroond door de Vlaamse Academie, maar het zou 1930 worden alvorens het werk in de uitgaven van de Academie kon verschijnen. Daar « De Klankleer van het Hasselts dialect » het eerste werk is waarin Grauls zich laat kennen als taalkundige, blijven we er even bij stil.

Een halve eeuw geleden, stond de dialectstudie in ons land nog bij het aanvangspunt. Pioniers als prof. Ph. Colinet en Dr L. Goemans, hadden een doorbraak gewaagd door het oprichten van « Leuvense Bijdragen », een tijdschrift dat openstond voor de germaanse filologie in het algemeen, en de nederlandse dialectkunde in het bijzonder; en in het eerste nummer, dat in 1896 van de pers kwam, betoogde Colinet o.m. het volgende: « De studie van de dialecten heeft een wetenschappelijk doel. Zij is eerst en vooral belangrijk voor de algemeene taalwetenschap. De dialecten zijn — cum grano salis — het natuurlijke en onbewuste uitvloeisel van de wetten, die het bestaan en het leven der taal beheerschen. De schrijftalen integendeel zijn — weedom cum grano salis — kunstmatige producten die men zeer wel vergelijken mag met de voortbrengselen van den tuinbouw ».

Die inleiding van prof. Colinet kan men nu nog met belangstelling lezen, en het streven van de Leuvense hoogleraar, die er voor uitkwam dat ook hij in werken van voorgangers en tijdgenoten de stimulans had gevonden, om een nieuwe weg te betreden, zou in de loop van de jaren met verheugende resultaten bekroond worden. De inzet was een monografie van zijn hand, over het dialect van Aalst, met als ondertitel « een fonetische-historische studie ». Ze werd in het eerste nummer van « Leuvense Bijdragen » gepubliceerd, en zou spoedig gevolgd worden door een gelijkaardige studie over het dialect van Leuven, door L. Goemans. De behandeling van het onderwerp was en bleef dezelfde, zij steunde namelijk op de toentertijd opgang makende proefondervindelijke methode, waarvan Rousselot de wegbereider was geweest, en die hij in zijn werk « Les modifications phonétiques du langage » duidelijk had omschreven. Dit legt enigszins uit waarom de volgelingen van Rousselot, en zij die zijn theorie als een welkome vernieuwing beschouwden, groot belang hechtten aan de fonetische studie van dialecten, en het procédé om de klanken van een dialect zo nauwkeurig weer te geven, ijverig toepasten.

Wat Colinet had ingezet was intussen ook door Grauls' streekgenoot en vriend, Ludovic Grootaers, verwezenlijk voor het dialect van zijn vaderstad Tongeren. Ook deze fonetisch-historische studie, die voor het eerst verscheen in jg. VIII en IX van « Leuvense Bijdragen », en in 1910 afzonderlijk werd uitgegeven volgde dus de door Colinet en Goemans aangeduide richtlijnen, en het is dan ook volkomen begrijpelijk dat ook onze Grauls in hetzelfde spoor zou treden. Zijn vriend Grootaers verzocht hij inmiddels met hem de verantwoordelijkheid van het auteurschap te delen.

Daar de dialecten van Hasselt en Tongeren tot de zuid-limburgse groep gerekend worden, hebben de auteurs hun werk, wat de historische detailstudie van de klanken betreft, op mekaar afgestemd, en zelfs zoveel mogelijk dezelfde voorbeelden gekozen ter illustratie. Voor iedere klank werd in zoverre het doenlijk was, een soort stamboom opgemaakt, lopend over het middennederlands tot bij de verre voorvader: het westgermaans.

Met een dergelijke opvatting neemt de hedendaagse dialectkunde geen vrede meer.

Grauls en Grootaers hebben trouwens zelf reeds ingezien dat het niet de goede weg was, toen ze, op de eerste pagina van hun inleiding, de vraag stelden: « Is dat de ideale methode van dialectstudie? » en daarop antwoordden met een beslist « neen », maar er aan toevoegden dat het de enige methode was die ze op dat ogenblik volgen konden. Voor de zogenaamde dialectgeografie d.w.z. het onderzoek waarbij een bepaald dialect in zijn omgeving, in contact en groei met de buurdialecten, en in het hele geschiedkundig verband van ontstaan en evolueren werd gezien, moest er nog te veel detailstudie worden ondernomen.

« De Klankleer van het Hasselt dialect » is een werk dat getuigt van wetenschappelijke ernst. Met grote nauwgezetheid werden de verschijnselen waargenomen, opgetekend en onderling met elkaar vergeleken, zodat er in zekere zin toch nog werd tegemoetgekomen aan het principe van de dialectgeografie.

Toen dit werk verscheen, in 1930 dus, had Dr Jan Grauls al een flink stuk van zijn bestaan achter de rug. Er waren de oorlogsjaren geweest, tijdens welke hij in Le Havre, als ambtenaar aan het Ministerie van Landbouw en Openbare werken, in belgische staatsdienst had gewerkt, en na de oorlog was hij dan terecht gekomen in de vertaaldienst bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs.

Een tijd lang lijkt het of hij de richting zoekt die hij later zal inslaan. Wat zal het zijn? Zal hij zich verder verdiepen in dialectstudie? Of zal hij het over een andere boeg gooien? De aard van het werk dat hij in de vertaaldienst te verrichten kreeg, had inmiddels invloed op zijn bedrijvigheid naar buiten uit.

Hij is er diep van overtuigd dat het nederlands, door de heren van het centraal bestuur, toen zoals nu nog steeds, naar de tweede plaats verdrongen, goed genoeg bevonden om als een afkooksel door te gaan van de franse tekst, die de enige officiële is, dat het nederlands, zeg ik, niet keurig genoeg kan zijn. Met dat doel bezielde begint hij, in woord en geschrift, te ijveren voor een taal die van onkruid is gezuiverd, voor een gelouterd nederlands dat beschaafd moet worden gesproken, omdat de Vlamingen dat aan zich zelf verplicht zijn, en omdat de taal een maatstaf is van de cultuur.

Dit streven naar taalzuiverheid is Grauls zijn leven lang trouw gebleven. De man die zo olijk zijn kon en grapjes vertellen en schertsenderwijze de dialectische eigenaardigheden van sommige plaatsen in het vlaamse land, met een schilderachtig apparaat van volkse en soms bijzonder sappige gezegden en wendingen tot leven kon doen komen, diezelfde man waakte er angstvallig over dat de taal die hij sprak en schreef keurig en voornaam klonk. Dat hij in latere jaren die geleerde en bevoegde en gezaghebbende taaltuinier is kunnen worden en velen in dit land de weg heeft kunnen wijzen om zich een behoorlijk taalgebruik in de dagelijkse omgang eigen te maken, daartoe heeft hij de basis gelegd in de jaren volgend op de eerste oorlog, tijdens zijn werkzaamheid aan het Ministerie. Zonder een beschaafde omgangstaal is ware beschaving moeilijk denkbaar. Dr Grauls behoort tot de schare Vlamingen die het belang daarvan hebben ingezien en voor de praktische verwezenlijking steeds met hart en ziel zijn blijven ijveren.

Toen die andere noeste werker op het gebied van de taalzuivering, Constant Peeters, in 1931 zijn lijvige « Taalgids, of Woordenboek van Belgicismen », in het licht gaf, werd dit werk door een aantal deskundigen (denken we maar aan de uiterst lovende inleiding van prof. Vercoullie) met grote belangstelling begroet. Grauls leerde Peeters kennen, de man en zijn werk bevielen hem, zoals hij zelf bekende, en de kennismaking had voor gevolg dat het tot een samenwerking kwam met als resultaat een « Taalkundig handboek » (1932), waarin Grauls, Peeters en Pelis elk een gedeelte voor hun rekening namen. Grauls behandelde er de hst. II en III in, die handelen over uitspraak en klemtoon. Deze publicatie, voor praktisch gebruik bestemd, werd sedertdien verschillende malen herdrukt.

Van heel andere aard intussen is een reeks bijdragen door Grauls gepubliceerd in de jaren '32 tot '36 in de Handelingen van de Kon. Com. voor Toponymie en getiteld: « Uitstapjes naar het Walenland ».

Deze « Uitstapjes » hadden ten doel vergelijkingsmateriaal op te sporen tussen de limburgse en de luikerwaalse dialecten. Grauls was ertoe gekomen aandacht te wijden aan dit probleem door sommige eigenaardige verschijnselen in de limburgse dialecten, en wel bepaald in het hasseltse, met soortgelijke verschijnselen in de waalse dialecten te vergelijken. Een zekere overeenkomst wat betreft sommige woorden en zegswijzen, boven en beneden de taalgrens in gebruik, had onze dialectoloog getroffen en leverde, bij nader onderzoek, verassende resultaten op.

Het eeuwenoud contact tussen diets- en waals sprekenden, heeft in het oude land van Loon een wisselwerking veroorzaakt. Zo zijn sommige woorden uit het diets in het waals, andere weer uit het waals in de dietse volkstaal binnengedrongen, vaak met behoud van hun oorspronkelijke betekenis, vaak ook met een gewijzigde zin.

Zoals Grauls duidelijk heeft aangetoond, strekt de overeenkomst zich verder uit dan het terrein van de semantiek, zij slaat ook op verschijnselen waarvan het parallelisme, in beide streken, duidelijk opvalt, maar — en dit is wel kenschetsend — die uitsluitend beperkt blijven tot de dialecten zelf, terwijl ze in de beschaafde omgangstaal volkomen onbekend zijn.

Verscheidene andere geleerden hebben zich — zoals bekend — met dit probleem ingelaten, dat trouwens in de meeste grensgebieden gesteld wordt waar twee verschillende taalfamilies met elkaar in aanraking komen. Hier zouden namen kunnen genoemd worden als Mansion, Verdeyen, Gessler, e.a. Geen enkel van hen heeft nochtans, naar het mij toeschijnt, die verschijnselen zo grondig onderzocht en bestudeerd als Grauls.

De « Uitstapjes naar het walenland » waarbij een alfabetische volgorde het overzicht vergemakkelijkt, hebben een omvang van een paar honderd bladzijden. Waarom Grauls er nooit heeft aan gedacht ze in boekvorm te laten verschijnen, is mij onbekend. Dat hij van plan was dit wel te doen met de kronieken die hij sedert vele jaren publiceerde in het « Tijdschrift van het Vlaams Economisch Verbond », meen ik uit goede bron hier te mogen vermelden.

Het is wellicht overbodig hier te betogen, dat Grauls zich vooral aangetrokken gevoelde door die woorden, die als schilderachtige elementen van de vroegere volkstaal in onze tijd zijn blijven voortleven. Volkstaal en schilderachtig zijn termen die we bij Grauls veelvuldig aantreffen.

Zijn werkwijze was de volgende: hij ging uit van de levende volkstaal en als geoefend dialectoloog spitste hij het oor om de klanken van de woorden die hem troffen nauwkeurig op te vangen en fonetisch op schrift te brengen. Wie hem heeft gekend en veel omgang met hem heeft gehad, zal zich herinneren dat Jan vaak zijn gesprekspartner de vraag stelde: « Hoe zeg je dat woord in je dialect? », en dan vlug noteerde wat hij te horen kreeg. Maar het gebeurde dat hij het daar niet bij liet, en zich, als hij er gelegenheid toe had, ter plaatse zelf, uit de mond van de autochtonen, vergewissen wilde of je hem ook wel juist had ingelicht!

In zijn wetenschappelijke arbeid ging Dr Grauls uiterst nauwkeurig te werk, met een nauwgezetheid die wel eens op angstvalligheid leek. Hoe luchtig hij, bij pot en pint, in het gezelschap van vertrouwde vrienden, ook kon opschieten, zo ernstig en zo veeleisend werd hij zodra hij iets moest vastleggen dat wetenschappelijk verantwoord diende te zijn. Veeleisend voor zichzelf natuurlijk! En had hij dan de bouwstoffen verzameld, dan ging hij te rade bij de auctoritates. Woordenboeken, idioticons, naslagwerken had hij steeds bij de hand en de literatuur over het onderwerp kende hij grondig.

Ongetwijfeld heeft de omstandigheid, waarbij hij werd aangezet tot het schrijven van die lange studie over de aanknopingspunten tussen verschillende dialecten, hem ook zijn gading laten vinden in een reeks beschouwingen, gefundeerd op vergelijking van dialectgroepen of zelfs verschillende taalgebieden onderling, daarbij uitgaande van bepaalde termen die een zekere rol spelen in het maatschappelijk leven. Ik denk hier aan die uitvoerige verhandeling over een bepaalde taal die de auteur zelf bestempelt als « de vaktaal der verliefden », en waarin een grondig onderzoek wordt ondernomen naar het gebruik van woorden, die zo speciale gevoelens vertolken als er in het hart opwellen van mensen die liefhebben. Voor het eerst verschenen in het tijdschrift « Onze Taaltuin » in 1936, met de titel : « Van vrijen en vrijers. Een kijkje in de belgische taal der liefde », werd ze later opgenomen in de bundel : « Hoe het werd en hoe het zijn moet. Opstellen over oorsprong en betekenis van woorden en gezegden », door Jan Grauls zelf verzameld en uitgegeven in de Keurreeks van het Davidsfonds, in 1957.

In zijn inleiding herinnert hij de lezer eraan, dat de verhandeling over de liefde ontstond in de tijd van de « uitstapjes naar het walenland », en ongeveer in dezelfde geest werd opgevat, alhoewel het onderzoek hier wordt uitgebreid tot de overige vlaamse provincies, Noordnederland en een stukje van het Rijnland daarbij inbegrepen.

In al deze verhandelingen slaagt hij er uitstekend in, de vulgarisatie met een degelijke wetenschappelijke grondslag te doen samengaan, zoals hij het in zijn woord vooraf zegt, maar ik veroorloof mij hierbij op te merken dat het wellicht het vulgariserend karakter is van deze studies, dat een ruime lezerskring, het groot publiek, zoals Jan het noemt, heeft aangetrokken, terwijl het anderszijds de streng-wetenschappelijke fundering is, die de waarde ervan bestendigt en laat voortduren.

Vaak wordt een taalgeleerde als een saaie kerel beschouwd en het moet toegegeven, dat die toegeworpen benaming in sommige gevallen van een juist inzicht getuigt bij diegene die er gebruik van maakt. Maar Dr Jan Grauls heeft nooit gevaar gelopen bij die saaie pieten te worden gerangschikt, omdat voor hem het principe gold dat ook ernstige zaken niets van hun waarde verliezen als ze met een greintje humor, een dosis kwinkslagkruid, een korreltje zout worden opgediend. En in het kruiden, en dus aangenaam maken voor het gehemelte van de opgediende gerechten, heeft hij zich als weinig anderen een meester getoond.

De studie van de taal begint bij de studie van het woord « In den beginne was het woord » heeft Jan zijn grote patroonheilige nagezegd. Het woord, de woorden, de vele woorden, waarvan de vorm in het nederlands niet orthodox is, die verkeerd gebruikt of begrepen worden, hebben hem veel te doen gegeven. Aan ganse reeksen dergelijke woorden heeft hij opstellen gewijd, en met talrijke voorbeelden aangegeven hoe het niet en hoe het wel moest. Sommige van die woorden, die beschaafde lui duizendmaal in de mond nemen zonder er zich verder iets bij af te vragen, heeft Grauls een langdurig verhoor afgenomen, hij heeft ze op de pijnbank gelegd, ze geroosterd en ze ten slotte hun afkomst doen bekennen of hun geheim prijsgeven. Wat lijkt er nu onschuldiger en meer vertrouwen inboezemend — in elkaars goede eigenschappen bedoel ik ! — dan een woordje als : ruzie ? Maar ga maar eens even bij Grauls te rade, lees wat hij er over geschreven heeft en ge zult gesticht zijn.

Uiterst boeiend is de wijze, waarop die vloed van gegevens en bijzonderheden over het hoofd van de toehoorder, of van de lezer wordt uitgestort. En hier is het de plaats om een vraag te stellen. Waarom is Grauls nooit in het

onderwijs terecht gekomen ? Zou men aan hem niet een geleerd maar ook een boeiend professor hebben gehad, die datgene wat hij wist en kende, in geestdrift kon omtoveren bij zijn leerlingen ? Wat toch het voornaamste is. Of hij voor dat ambt wat zou gevoeld hebben, weet ik niet, maar ik durf het haast niet betwijfelen.

Is hij geen onderwijsmens geweest, en heeft hij, jammer genoeg geen school gemaakt, toch heeft hij zo vaak van op het spreekgestoelte, laten we het voor de gelegenheid katheder noemen, de kans gekregen om voor mensen van het vak of voor een belangstellend dorpspubliek, enkele van die interessante problemen te ontwarren, die hen in een handomdraai meer wetenschap bijbrachten, dan ze in dagenlange studie konden opdoen.

De honderde malen dat hij in Vlaanderen is opgetreden, op geleerde congressen of in patronagezalen, met onderwerpen waarvan de uiteenzetting een verrijking betekende voor onze leergierige mensen, wist zijn taalgeleerdheid een weg te vinden tot het hart van zijn toehoorders. Want even verkeerd als de mening, volgens welke het begrip : geleerdheid, met saaiheid op een lijn zou staan, even onjuist is de bewering dat het gros van onze volksmensen geen belang zou stellen in iets wat maar even boven het peil van de dagelijkse sleur uitgaat. Iemand te horen duidelijk maken, met de nodige voorbeelden er bij, hoe bv. sommige dingen aan hun naam zijn gekomen, hoe zij zelf een naam hebben gekregen en wat hij betekent, zouden onze mensen daar zonder meer onverschillig tegenover staan ? Hoe zouden zij het kunnen ? Dan zouden ze meteen koud en onverschillig moeten staan tegen alles wat hen omringt, hun woning, hun huisraad, hun gereedschap en alom en alles wat daarmee verband houdt. Neen, de volksmens ontdooit weliswaar niet vlug, maar als er iemand komt die zijn hart weet te raken, dan is hij dankbaar voor het geschonkene.

Jan Grauls zet zich aan de studie van de persoonsnamen. Het zijn er vele, die hij methodisch in zijn onderzoek betreft. De schoenmaker, de kleermaker, de smid, de brouwer, de advocaat... en vele andere beroepsnamen, worden door Grauls afzonderlijk bestudeerd met het oog op de persoonsnamen, waaraan zij het ontstaan hebben gegeven. De naamkundige die in Grauls stak, liet hem enkele van zijn meest typische bladzijden wijden aan de manier waarop een woord als smid bv. een lawine namen ontketenen kon, welke alle in licht verschillende vorm de man aanduiden die met dit bij uitstek populair ambacht oorspronkelijk iets uitstaans heeft gehad.

Voor de taalkundige is het heilzaam zich onder het volk te bewegen. Vondel ging niet anders te werk, toen hij omgang zocht met gewone mensen, boeren en vissers en handwerkslui, want hij begreep dat de taal nodig heeft voortdurend nieuw leven te scheppen, de inspiratiebronnen niet te laten uitdrogen.

Jan Grauls deed hetzelfde. Hem bekoorden bij de volksmens die kernachtige gezegden, die woordspelingen en spreekwoorden die met de tot wijsheid gestolde ervaring zijn getekend van vele geslachten, doorheen vele eeuwen. Het toverwoord : spreekwoord, volksgezegde, eist zijn plaats op in de belangstelling van onze filoloog.

Leid daar nu niet uit af dat Grauls, die zich eerst met de studie van de dialecten had bezig gehouden, en daarna met de persoonsnamen, nu bij zich zelf de beslissing trof de spreekwoorden aan de tand te voelen. Ik geloof veel eerder, dat al die facetten van de taalwetenschap latent bij echte taalgeleerden zoals Grauls, aanwezig zijn en enkel wachten op een gunstige gelegenheid om tot uiting te komen.

Een dertigtal jaren is het geleden, dat Grauls de « spreekwoordenknobbel » gewaar werd en als wij heden ten dage het begrip « vlaamse spreekwoorden » haast automatisch associëren met de naam Grauls, dan is dat toch wel te danken aan de omstandigheid dat Jan Grauls ons zoveel wetenswaardigs in verband met die spreekwoorden heeft verteld, en dat gedaan heeft op zo originele, zo onnavolgbaar-sappige en gemoedelijke manier, dat wij in hem de beste gids erkennen die ons in het magisch rijk van Breughels onvolprezen kunst, met kennis van zaken weet rond te leiden. Voor deze onschatbare hulp bij het genieten van de kunst, blijven wij hem erkentelijk en we gaan er fier op daar openlijk voor uit te komen.

Van 1932 af, toen hij voor het eerst in een lezing voor de radio, zich met de betekenis van vlaamse spreekwoorden bezighield, zou hij zich op het ontraadselen en verklaren van ondoorzichtige, van op het eerste gezicht duistere zegswijzen, met steeds groeiende ijver, steeds vuriger geestdrift gaan toeleggen. Uit de bijdragen die in de periode voor de oorlog verschenen, citeer ik er hier een enkele, welke voor het eerst werd uitgegeven in het tijdschrift « Onze Taaltuin » jrg. 1934 en '36, en waarin Grauls ons de verklaring brengt van het gezegde : de blok slepen, dat door Pieter Breughel in beeld was gebracht.

Het was naar aanleiding van Breughels schilderij, waarop in een hoek, een boer is afgebeeld die een blok voortsleept, dat Jan op zoek ging naar de verklaringen die van deze voorstelling gegeven waren, om tot de vaststelling te komen dat geen enkel van de exegeten het helemaal bij het rechte eind had.

Jan Grauls had het zich gemakkelijk kunnen maken. Hij had in een geval als dit, een aanvaardbare oplossing kunnen voorstellen en daarmee basta. Maar wie iets dergelijks kon veronderstellen, kende hem niet. Grauls was nl. door zijn onderwerpen bezeten en hij vond er genoeg in te moeten worstelen om tot de kern door te dringen. Zijn veelzijdige begaafdheid, zijn buitengewoon ruime belesenheid en zijn feilloze intuïtie kwamen hem hierbij ter hulp. Hij begreep vlug wat het voorgestelde, het afgebeelde, te betekenen had, maar hij vergenoegde er zich niet mee zijn lezers te zeggen : zo is het. Neen, hij wenste hen te overtuigen door het bijeenbrengen van bewijsstukken : massa's voorbeelden uit de literatuur van de tijd en van later, citaten uit zestiende-eeuwse refereinen, gedichten, toneelstukken, enz. waarin de bewuste uitdrukking te vinden was, en zo slaagde hij er in, na een lange tocht doorheen het hele nederlandse taalgebied, zijn lezers aan het verstand te brengen dat de gezegden blokslepen en bloksleper, springlevend waren in de 15de, de 16de en ook nog de 17de eeuw, dat ze doelden op afgewezen minnaars en dat ze door verschillende schilders en grafische kunstenaars in beeld waren gebracht, om daarna in onbruik te geraken. Maar nu komt de verrassing, want in een klein gebied van zuidbrabant bleek dit niet het geval want daar was de uitdrukking nog bekend het contact met de middeleeuwen tot op heden toe behouden gebleven ! Dit kunnen we heten : uit een thema letterlijk alles halen, wat er uit te halen is.

Toen Jan Grauls zich meer en meer voor de geniale Breughel begon te interesseren, waarschuwde hij er voor dat hij niet aan kunsthistorie, in verband met Breughel wenste te doen, en zijn aandacht niet uitging naar de esthetische waarde, het al of niet betwist auteurschap van een schilderij, enzovoort. Hij was er uitsluitend op bedacht Breughels iconografie te bestuderen en ze in verband te zien met de taal van het volk, met de gewoonten en geplogenheden van het volk, met diens bittere humor en wrange spot, met zijn spontane goedgeefsheid en zijn bralle overmoed.

Op de achtergrond van Breughels kunst, zien we de volksmens verschijnen zoals hij werkelijk is, in zijn stoerheid en zijn boerse luister, in zijn vele kwellingen en zijn opstandigheid, in zijn begrip van de wereld en in zijn « verholene siden ».

Breughel heeft meegedanst, meegezucht en meegevloekt met dat volk, dat het zijne was en hij heeft er zich in herkend, zoals wij heden ons zelf er nog in terugvinden. En de levenservaring, de overgeleverde boerenwijsheid heeft hij in veelvuldige, schilderachtige syntheses vastgelegd. Aldus beschouwd, is Breughel het geweten van zijn tijd, en is hij wellicht een even groot moralist geweest als hij een schilder was.

Is het dan niet betekenisvol, dat Grauls zich al vroeg tot Breughel voelde aangetrokken ? En dat die bewondering met groter inniger sympathie zou samengroeien, naarmate hij zelf meer van 's werelds onrecht zou te verduren krijgen ?

Het beroemd spreekwoordenschilderij van 1559 liet Grauls geen rust, alvorens hij voor de meeste van de daarop afgebeelde gezegden een verklaring had gevonden. In 1937 kregen de bewonderaars van het beroemd paneel een toelichting van de hand van Grauls, die het genot van het kijken verdubbelde. Wie de boekjes met de tekst van Grauls, over Breughels spreekwoordenschilderij, zoals die toen in het nederlands en het frans, daarna ook in het Duits en het Engels beschikbaar was, vergelijkt met de uitvoerige verhandeling « Het Spreekwoordenschilderij (1959) », zoals die werd opgenomen in Grauls' onvolprezen « Volkstaal en volksleven in het werk van Pieter Breughel », die zal er zich over verbazen hoe de stof, die voor twintig jaar reeds haar volle maat van bewerking leek gekregen te hebben, achteraf nog een dergelijke uitbreiding heeft kunnen nemen.

De speurders hebben natuurlijk niet stilgezeten. Van het oorspronkelijk paneel met de spreekwoorden zijn er verschillende kopieën aan de dag gekomen, een zevental, en over al die schilderijen en nog enkele andere waarop spreekwoorden zijn afgebeeld, hebben kunsthistorici van diverse plumage hun zeg gehad, en elk heeft zijn best gedaan om aanvaardbare verklaringen voor te stellen.

Wat die pogingen inmiddels hebben opgeleverd, zou men kunnen omschrijven met het bekende : veel geschreeuw en weinig wol. En het is uitsluitend met het doel de vele vergissingen te verbeteren, dat Jan Grauls zich aan het werk heeft gezet — een monnikenwerk — en voor de 85 spreekwoorden uiteindelijk de juiste verklaring heeft gevonden. De verschillende zegswijzen heeft hij zo ver mogelijk in het verleden opgespoord, om de betekenis, die ze voor onze voorouders hadden, eruit te destilleren. Op die vaak moeizame speurtochten, heeft de taalgeleerde vaak het terrein betreden van de volkskunde, van de cultuurhistorie in de ruimste zin, van de letterkunde en natuurlijk ook van de kunst. De beschavingsgeschiedenis is als een spiegel. Het volkse spreekwoord is er een splinter van.

Dat sommige van die volkse gezegden reeds bij de antieke volkeren bekend waren — bv. het in de ene hand water dragen en in de andere hand vuur —, Jan Grauls heeft het vlijtig opgespoord. Dat andere in het frans of het italiaans, het Engels of het Duits, in de ene of andere vorm zijn gebruikt, Jan heeft het netjes ten gerieve van zijn lezers bijeengebracht, geschift en geordend. Het is een encyclopedische kennis waarover hij beschikt, en hij geeft zijn bronnen op : wie twijfelen mocht, kan het nazoeken.

« Volkstaal en volksleven... » is een goudmijn. Het is een werk waarin de ontzagafdwingende eruditie de oorspronkelijkheid van het inzicht en de onbevangingheid van het oordeel niet in de weg staat. Deze grootsopgezette studies over wat ik zou willen noemen, de geschiedenis en de evolutie van 'denkbeelden', vormen een geheel dat de waarde bezit van een standaardwerk. Dr Jan Grauls heeft hierin de hoogste top bereikt, waarop van zijn jeugd af, over de liefde heen voor de taal en de liefde voor het volk dat die taal de zijne noemt, zijn streven was gericht. Het is een hoge top met een weids vergezicht dat zich voor de wandelaar, de bergbeklimmer ontvouwt. Hij ontwaart

er vele bekende torens. Hij ziet er de zilveren linten kronkelen van de Maas en de Schelde; hij ziet de weidse landbouwen, de beboste hellingen, de landschappen waarvan Breughel gehouden heeft... Hij ziet de kempische heivlakte en hij ontwaart de zee. Dat land is Vlaanderen en tot het hart van Jan Grauls heeft dat land gesproken. Zijn leven lang heeft hij getuigd voor de waarheid van Vondels vers: « De liefde voor zijn land is yeder aengeboren », een liefde die ieder rechtgeaard mens graag tot uiting laat komen op de manier die het best met zijn aanleg en karakter overeenstemt.

Jan Grauls heeft zijn talenten, zijn geleerdheid, zijn wetenschappelijk werk en streven in de dienst gesteld van het volk waaruit hij was geboren, waarvan hij de trots en de kunstzin bewonderde, de zwakheid vergoelijkte en de ondankbaarheid vergat.

Het lot kan hard zijn voor een mens. Het lot is hard geweest voor de mens en de geleerde in Jan Grauls. Zijn wetenschappelijke bedrijvigheid heeft daar zwaar onder te lijden gehad. Zouden wij, indien Jan Grauls niet had doorgemaakt wat wij weten dat hij doorgemaakt heeft, zonder de diepe afgrond ervan te kunnen peilen, zouden wij, zeg ik, in dat geval hebben moeten wachten tot hij zeventig werd alvorens er een paar brokken van zijn levenswerk — het Breughel-boek en de « Opstellen over oorsprong en betekenis van woorden en gezegden », — op waardige wijze beschikbaar konden worden gesteld voor het publiek?

Ik wil niet bitter worden. Boven smart en kwelling uit straalt de geest, en die heeft overwonnen bij Jan Grauls.

De geest doortrilt zijn werk. Hij uit zich evengoed in felle humor als in glimpen van meewarigheid en ook het monkelende spotlachje staat hem goed.

Vaak gold dat spotlachje de buitenlandse geleerden, die er niet voor terugdeinzen zonder de minste voorbereiding vlaamse spreekwoorden te willen verklaren! « Daartoe wordt een grondige kennis vereist van het nederlands » — ik citeer Jan Grauls zelf uit een artikel over een middeleeuws tapijt met vlaamse spreekwoorden, verschenen in « De Standaard », van 4 september 1937 — « en vooral van de middelnederlandse en de xvde eeuwse letterkunde ».

Nu is dit zeker zo logisch, zo vanzelfsprekend als het maar kan, maar intussen blijven sommige buitenlandse kunsthistorici, ten overstaan van de vlaamse kunst, niet enkel blijk geven van beschamende onkunde, maar, wat veel erger is, van stugge onwil en schaamteloze onrechtvaardigheid.

Zolang die « geleerden » zullen pogen ons hun mening op te dringen, zullen we, het woord van Grauls indachtig, op onze hoede blijven en naar zijn opvatting handelen.

Daartoe zullen we de handen in elkaar dienen te slaan, om de uitgave te bevorderen van Grauls' ongebundelde studies, en hiermede bedoel ik niet in de eerste plaats, of niet uitsluitend, de taalkundige kronieken, waaruit onlangs een keuze werd uitgegeven in de 'Vlaamse Pockets', ingeleid door Dr R. Roemans en Dr H. van Assche, onder de titel « Onze Taal », maar ook en vooral de talrijke bijdragen sedert meer dan twintig jaar in verschillende kranten en tijdschriften verschenen, en die handelen over vlaamse spreekwoorden, taalkundige toelichtingen bij schilderijen en prenten, en van passende afbeeldingen voorzien.

Bij een huldebetuiging aan het adres van een geleerde, is het toch vanzelfsprekend dat zijn wetenschappelijk werk toegankelijk wordt gemaakt, niet fragmentarisch maar in zijn geheel. Het is deze huldiging, m.i. de voornaamste, de duurzaamste, die wij aan de nagedachtenis van Dr Jan Grauls verschuldigd zijn.

Dr. Jan Grauls als mens en vlaming

door Pater Dr. N. Wildiers

Dames en Heren,

De inrichters van deze herdenkingsplechtigheid hebben mij gevraagd om als vriend van Dr. Grauls enkele woorden te zeggen over zijn menselijke eigenschappen. Aan dit verzoek wil ik gaarne voldoen al zie ik hier in deze zaal heel wat personen, — en in de eerste plaats zijn oude en trouwe vriend Dr. Ernest Claes, — die hem langer en beter hebben gekend dan ik. Het is dan ook slechts met de mij passende bescheidenheid dat ik het waag hier als vriend en namens de vrienden van Dr. Jan Grauls te spreken.

Dr. Luc Indestege heeft ons daareven het wetenschappelijk werk van Dr. Jan Grauls beschreven en hem gehuldigd als een onzer grootste taalkenners, als een onzer knapste geleerden waar het de geschiedenis en het verfijnde gebruik van onze taal betrof. Het wil mij echter voorkomen dat in hem de mens en de Vlaming zeker in niets moest onderdoen voor de geleerde. Laten wij gedurende enkele ogenblikken zijn forse gestalte weer voor onze geest oproepen en zijn rijkge vulde leven in herinnering brengen. Men zou zijn levensloop in drie afgetekende periodes kunnen indelen: de periode die aan de jongste wereldoorlog voorafging, de oorlogsperiode en de jaren die hierop gevolgd zijn.

Tijdens de periode die aan de jongste oorlog voorafging, bekleedde hij, na de voltooiing van zijn universitaire studies en na enkele jaren in het onderwijs te hebben doorgebracht, een belangrijke functie in het ministerieel departement voor onderwijs. Algemeen werd hij gewaardeerd als een zeer bekwaam en gewetensvol ambtenaar, die de hem toegewezen taak met grote toewijding volbracht. Meteen had hij zich reeds door talrijke publikaties over taalkundige aangelegenheden als een uitstekend wetenschapsmens laten kennen.

De inspiratie tot dit werk dat hij in zijn jeugd gekregen, toen hij lid was van de Vlaamse studentenbeweging. Gaat men de grootste en meest verdienstelijke figuren van zijn generatie na, dan blijkt hoe zij praktisch allen in deze onvolprezen en zo nutteloos miskende studentenbeweging de aansporing hebben gevonden voor hun later werk. Deze studentenbeweging, die naar het woord van een groot pedagoog, een unicum vertegenwoordigt in heel de geschiedenis van de opvoedkunde, was bij uitstek een leerschool waarin men leerde werken uit persoonlijk initiatief en tevens deelachtig werd aan een diepe zin voor sociale verantwoordelijkheid. Het leven van Jan Grauls is dan ook steeds gekenmerkt gebleven niet alleen door die die taaie wil tot werken en arbeiden, maar ook door zijn diepe verantwoordelijkheidszin tegenover zijn volk en tegenover zijn medemensen.

Ter gelegenheid van zijn 50ste verjaardag is Jan Grauls gevierd geworden door de vereniging van de Limburgse schrijvers en bij die gelegenheid werd hem een feestalbum aangeboden dat steeds één van zijn dierbaarste bezittingen is gebleven. In zijn bijdrage tot deze feestbundel heeft Dr. Luc Indestege hem als volgt gekarakteriseerd: « Ruw naar de bast, maar mild in de kern, zonder eigendunk of trots, maar ook zonder vrees of wankelmoedigheid, datgene doen wat de plicht gebied, met raad en daad, met steun en hulp de volksgemeenschap tendienste staan, onverpoosd *in den haam* staan, zoals de Limburgers zeggen, daartoe is begrip nodig, liefde en toewijding, en al geven velen zich geen rekenschap van wat er in dat woordje « toewijding » besloten ligt, talrijk zijn zij, die ondervonden hebben wat raad en bijstand metterdaad te betekenen hebben... Dat is Jan Grauls zoals Limburg, zoals gans Vlaanderen hem kent ».

« *Ruw naar de bast, maar mild in de kern* », het kon moeilijk beter gezegd worden. Indien er echter iets in hem was dat hem bij uitstek kenmerkte dan was het, zo wil het mij voorkomen, zijn diepe menselijke waarachtigheid. Niets was hem meer vreemd dan pose of aanstellerigheid. Een masker heeft hij nooit gedragen. Deze grondige eerlijkheid, gepaard met een nooit aflatende jovialiteit en blijmoedigheid, was het geheim van de grote populariteit die hij in heel het Vlaamse land genoot. Hij was een man, die zich in zijn woorden en zijn daden steeds liet kennen zoals hij werkelijk was. Iedere dubbelzinnigheid of onoprechtheid was hem volkomen vreemd en terecht mocht hij, meer dan wie ook, het mooie vers van Guido Gezelle voor eigen rekening nemen :

Hetgene ik niet uitgeve en
hebbe ik niet in,
wie zal mij dat wijten te schanden ?
Mijn hart en mijn tale, mijn
zedede en mijn zin,
't is alzo van buiten, 't is
alzo van bin' :
't ligt alles daar bloot op mijn handen !

Zo was hij inderdaad : echt, waarachtig, eerlijk onder ieder opzicht ! — Men heeft daarstraks de vraag gesteld of Jan Grauls ook geen uitstekend hoogleraar zou geweest zijn, gezien zijn uitzonderlijke bevoegdheid in zake taalwetenschap. Voor wie hem gekend heeft van naderbij, wie getuige is geweest niet alleen van zijn uitgebreide wetenschap, doch ook van de meeslepende geestdrift die hem bezielde bij de navorsing en de studie, kan er geen ogenblik aan twifelen dat hij inderdaad onder menig opzicht een ideaal professor zou geweest zijn en voor iedere universiteit een waarachtig sieraad. Bovendien bezat hij de zeldzame kunst om ieder onderwerp, hoe ingewikkeld en dor ook, op een heldere en boeiende wijze voor te stellen, zodat ook de meest dode stof onder zijn hand plots levend en aktueel scheen te worden. Maar de afwezigheid van een leerstoel is voor hem geen hinderpaal geweest om zijn kennis overvloedig mee te delen en geestdrift voor zijn ideeën te wekken. Heel Vlaanderen is voor hem een leerstoel geweest en in ontelbare voordrachten, zowel voor academici als voor eenvoudige dorpsmensen, heeft hij zijn leeropdracht, die hij als een levenstaak beschouwde, op eminente wijze vervuld. In die periode tussen de twee wereldoorlogen bezaten wij trouwens een soort rondreizende volkshogeschool, waarvan een Persyn voor de literatuur, een Jozef Muls voor de schilderkunst, een Floris van der Mueren voor de muziek en Jan Grauls voor de taalkunde het eminente professorenkorps vormden. Dit werk van kultuurspreiding heeft destemeer waarde en betekenis wanneer wij bedenken welke kulturele achterstand wij in de jaren hadden in te lopen. Juist de sociale verantwoordelijkheidszin die zij in hun jeugd hadden opgedaan, spoorde deze mensen om, ook in de meest ondankbare omstandigheden, hun kultuurapostolaat te volbrengen.

Toen Jan Grauls ter gelegenheid van zijn 70ste verjaardag in intieme kring gevierd werd, getuigde dr Martens dat uit het bloedonderzoek dat hij van zijn patient had gedaan, gebleken was dat het bloed van Jan Grauls behoorde tot het meest adellijke bloed dat hij ooit ontmoet had... Het kon niet beter gezegd worden : onder uiterlijke jovialiteit en ongekunsteldheid ging in hem de meest waarachtige adel van geest en karakter verborgen.

En toen zijn de oorlogsjaren over ons land gekomen. Vele hooggeplaatste personen hebben in de eerste oorlogsdagen een treurig voorbeeld van kleinmoedigheid en gebrek aan verantwoordelijkheidszin gegeven. Onder dezen echter die in die tijden van nood bij hun volk bleven behoorde Jan Grauls.

Het is ons allen bekend hoe hij zich in vroegere jaren nooit met politiek had ingelaten en als hoog ambtenaar zelfs eerder wars stond tegenover het politiek bedrijf. Wanneer echter tijdens de oorlogsjaren de verwarring en de nood zo groot waren geworden en de vroegere gezagdragers ofwel de vlucht hadden genomen om hun leven in veiligheid te brengen, ofwel door de omstandigheden verhinderd werden hun taak naar behoren te volbrengen, heeft hij niet geaarzeld, alleen gedreven door zijn plichtsgevoel, de moeilijkste taken op zich te nemen. U weet hoe hij gouverneur is geweest van de provincie Antwerpen en daarna burgemeester van Brussel, en hoe hij deze zware verantwoordelijkheid met grote toewijding op de meest gewetensvolle wijze heeft gedragen. Met alle krachten heeft hij zich ingespannen om de burgerbevolking te beschermen tegen de druk van de bezetting en tegen de vele moeilijkheden, niet het minst op het gebied van de bevoorrading, die onafwendbaar met de oorlogsomstandigheden verbonden waren. Van de morgen tot de avond heeft hij zich manmoedig ingespannen om het leed van zijn medemens te verlichten, om te helpen waar het mogelijk was en tussen te komen met al zijn gezag en overredingskracht om mensenlevens te redden en een mildering in de bestraffing te verkrijgen. Aldus is hij ook ontelbare keren opgetreden ten gunste van de vervolgte joden en velen hebben aan hem het behoud van hun leven te danken gehad.

Uit heel zijn houding blijkt hoe de enige bekommernis van Jan Grauls bij het aanvaarden van deze moeilijke ambten slechts deze was : zijn medemens helpen en in oprechte toewijding zijn land te dienen. Noch eerzucht, noch politieke overwegingen hebben hierbij een rol gespeeld. Toen men hem die posten ging aanbieden (want nooit had hij erom verzocht) en men liet gelden dat hij de meest aangewezen persoon was om in de gegeven omstandigheden de bedoelde functies te bekleden in het belang van de hele bevolking, dan heeft hij het als een gewetensplicht aanvoeld zijn aanvankelijke weigering op te geven en zich tendienste te stellen van zijn land. Bij dit alles gaf hij er zich nauwkeurig rekenschap van welke grote verantwoordelijkheid hij op zich nam en welke moeilijkheden aan deze taak verbonden waren. Allen die hem aan het werk hebben gezien, zij wezen vrienden of tegenstanders, hebben hulde gebracht aan zijn onkreukbare eerlijkheid, zijn onbegrensde toewijding en zijn voorbeeldig bestuur.

En toen begon de derde periode in zijn leven : de na-oorlogse tijd. Ik hoef hier niet in herinnering te brengen hoe men deze uitmuntende man heeft behandeld en welk onrecht hem werd aangedaan. Als dank voor de grote diensten die hij aan zijn land en aan zijn medeburgers had bewezen, heeft men zijn huis geplunderd, zijn bezittingen ontfrofd, zijn kostbare nota's en aantekeningen, het werk van vele jaren studie en opzoekingen, vernietigd. Hij zelf werd in de gevangenis opgesloten en tenslotte veroordeeld tot 6 jaar gevangenisstraf en (solidair met het Brusselse schepenkollege) tot 36 miljoen Frank schadevergoeding aan de staat.

Zo heeft men hem tot de bedelstaf gebracht. Toen hij uit de gevangenis kwam en niet eens meer voldoende kleding voor zich zelf had overgehouden, vond hij een onderkomen op een arme-mensen kamertje in een kloostertje te Nokere, totdat het hem tenslotte gelukte een nieuwe werkgelegenheid te vinden te Gent als korrekteur in een drukkerij. Daar heeft hij jarenlang zijn werk volbracht, — eenvoudig en als vanzelfsprekend. In de tijd die hem overbleef hernam hij zijn taalkundige opzoekingen alsof er niets gebeurd was.

Het is een oud gezegde : « de adel van een mens komt het best tot uiting in tijden van tegenspoed en beproeving ». In deze na-oorlogse jaren is zijn ware zielgrootheid het duidelijkst aan het licht getreden en tot aan zijn dood heeft hij het voorbeeld gegeven van een bewonderswaardige sterkte en manne-

lijke zelfbeheersing. Zelden of nooit sprak hij over de moeilijkheden die hij gekend had of over het onrecht dat hem was aangedaan. Wanneer het gesprek over die dingen ging dan wist hij die sombere herinneringen met een kwinkslag van zich af te werpen en over andere dingen te praten. Het had voor hem zo weinig te betekenen. Hij stond boven dit alles, omdat hij er zich bewust van was in alles de stem van zijn geweten te hebben gevolgd. Hij was een waarachtig kristen, voor wie het geloof, vrij van uiterlijke frazen of lege gebaren, een bron was van levensmoed en geestelijke kracht.

Zo is Jan Grauls door het leven gegaan. Zo hebben wij hem gekend. Zo zal zijn gestalte blijven voortleven in onze herinnering. En wanneer Vlaanderen eens weer zich zelf zal zijn, wanneer wij weer meester zullen zijn in eigen huis, dan zullen wij voor hem een standbeeld oprichten en op het voetstuk zullen wij schrijven : « *Groot was hij als geleerde, maar nog groter als mens en als dienaar van zijn volk !* »

Slot- en dankwoord namens het V.V.A.

door Dr. K. Goddeeris

Aan het V.V.A., waarvan Dr. Jan Grauls immer een trouw lid is geweest, wordt opgedragen deze academische plechtigheid te besluiten met een bondig slot- en dankwoord.

Een slotwoord. Het V.V.A., evenals de Vereniging der Oost-Vlaamse letterkundigen, heeft niet gewacht tot de dag van heden om zijn waardering en erkentelijkheid te betuigen aan Dr. Jan Grauls. Ik had namelijk de eer de academische plechtigheid in te leiden, die werd ingericht in november 1957 naar aanleiding van de zeventigste verjaardag van Dr. Jan Grauls. Zijn verdiensten als taalkundige werden toen op zeer voorname wijze toegelicht door Dr. Romans en Dr. de Pillecijn huldige Dr. Jan Grauls als mens, vriend en Vlaming. Ik zie niet in waarom ik iets zou wijzigen aan de inleidende woorden van toen, zij waren en blijven steeds diepgemeend.

Wij huldigen in Dr. Jan Grauls, de wetenschapsmens, de filoloog, de dialektoloog, voor wie het dialect nooit een louter studie-objekt is geweest, maar tevens een levende uiting van het gemoed en van de rijkdom van zijn vlaamse medemens. In zijn dialectstudie klopt het hart van zijn volk en zijn liefde voor dit volk ! Zijn werk is aldus niet te scheiden van zijn leven ; zijn werk is een commentaar van zijn leven !

Wij wensen inzonder zijn zeer verdienstelijk leven ten bate van de vlaamse gemeenschap te huldigen... dit leven, waarvan blijmoedigheid en humor, eeuwige jeugd en standvastige trouw de hoofdkenmerken uitmaken.

De blijmoedige humor is bij Dr. Jan Grauls de nadenkendheid van de geestigheid... is de achter de scherts verscholen ernst... ziet het diepst in de ernst des levens. Inderdaad tijdens zijn talloze toespraken, altijd even geestig, even pit-tig, even fijnzinnig, wijl iedereen lachte om zijn humor, heeft hij ernstige waarheden kwistig uitgedeeld.

Zijn rotsvaste getrouwheid aan zijn vlaamse volk, aan de idealen die zijn jeugd bezielde en aan de vrienden zijner jeugd, niettegenstaande afglijding, zwakte en lafheid rondom hem, niettegenstaande onbegrip en miskennis, niettegenstaande de zware beproevingen welke de eeuwige trouw aan Vlaanderen hem berokkende, bevestigt en illustreert dat bij hem, zoals Vondel het uitdrukte, « de proef geen trouw beschaemt, maar geeft ze een klaerder luister ».

En zijn eeuwig jong-zijn... Ik denk aan Cyriel Verschaeve, de feestredenaar, vijf en twintig jaren geleden, naar aanleiding van het gouden jubileum van Ons Leven te Leuven, feestelijkheden waaraan Dr. Jan Grauls ook deelnam... Cyriel Verschaeve, wien het onderwerp vrij stond, gaf er als leitmotiv aan de studerende jeugd voor het latere leven dit paar woorden : « blijft immer jong ! », en hij vervolgde verder, sybillijns en profetisch op de hem eigene wijze — ik citeer textueel zijn woorden — : « blijft jong, maar met de meest vaste zekerheid beloof ik U als beloning een tragedie, maar een allerschoonste tragedie waar gij met noodlotsdwang naartoe drijft... ». Deze profetische woorden vinden een treffende toepassing in het tragische leven van de grote vriend, die wij heden huldigen.

Ik besloot de feestelijkheden van toen met de kernachtige woorden, die Pater Callewaert mij over Dr. Jan Grauls schreef : « wij huldigen in Dr. Jan Grauls den mens en man naar het reine maeckele, den geleerden navorser zonder professoralen leerstoel, den jovialen optimist en den belijder van de zuiverste christelijke levensvisie. Van zijn geliefden Breugel heeft hij de leus meegekregen : zij krijgen ons niet kapot ! God zegene en belone Dr. Jan Grauls als een der oudste telgen van het romantische flamingantisme, dat zijn zakelijkheid be-wezen heeft door het martelaarschap ! ».

Ik zie nog altijd de jubilaris Dr. Jan Grauls voor me neerzitten ; het aanhoren der vele lofbetuigingen viel hem klaarblijkelijk lastig ; na de voorlezing dezer boodschap van Pater Callewaert veerde hij recht en riep met zijn forsige bulderende stem : « Dokter, geef me die kaart van Pater Callewaert, ik zal die nog beter bewaren dan U ».

Na dit slotwoord, een dankwoord. Onze zeer oprechte dank is in de eerste plaats voor U bestemd, Mevrouw Grauls. In de menigvuldige verdiensten van Dr. Jan Grauls, die tijdens de academische zitting van heden meesterlijk werden toegelicht door Pater Dr. Wildiers en Prof. Dr. Indestege, hebt U een ruim aandeel. In de schone en in de sombere dagen waart U voor onze vriend Dr. Grauls de trouwe, begrijpende en sterke echtgenote. Inzonder tijdens de zware beproeving der hatelijke repressie (repressie die indruist tegen de grondbeginselen van ons recht, tegen de bepalingen van de grondwet, tegen de universele verklaring van de rechten van de mens en tegen de meest elementaire kristelijke naastenliefde) waart U voor onze vriend Dr. Jan Grauls de onontbeerlijke stut en steun. Voor deze edele toewijding en opoffering zijn en blijven de vrienden van Dr. Jan Grauls U diep en blijvend toegenegen en erkentelijk.

Een dankwoord ook voor U allen hier aanwezig. In Uw aanwezigheid begroet ik de trouw aan de vriend, die voor Vlaanderen heeft geofferd en geleden... en in die trouw voor de vriend begroet ik uw trouw aan Vlaanderen.

Dr. Jan Grauls als vriend

door Dr. Ph. De Pillecijn

Naar aanleiding van zijn zeventigste verjaardag werd Dr. Jan Grauls op 24 november 1957 te Gent gehuldigd door het V.V.A. (alsdan het A.V.O.H.V.) en de Vereniging der Oost-Vlaamse letterkundigen. Nadat Dr. R. Roemans een overzicht had gegeven van het letterkundig werk van Dr. Jan Grauls, sprak Dr. F. de Pillecijn over « Dr. Jan Grauls als vriend ». Hierna vindt U deze toespraak.

Jan, dat is nu de tweede maal dat men U eraan herinnert dat gij zeventig jaar zijt. Het gaat met de verjaringen zoals met de statistieken : zij zijn echt, maar men kan er mee spelen. Welnu, laat ons nu met die geboortedatum van U een beetje spelen : voor ons zijt gij geen zeventig jaar ; kaalhoofdigheid is geen bewijs en dat beetje reumatiek dat het water van de Coupure U soms bezorgt, wordt U alleen door een hogere wilsbeschikking opgelegd om Uw onstuimigheid wat in te tomen. Want Uw stap is nog steeds onverminderd flink, Uw verstand even helder, Uw stem blijft haar bulderende kracht behouden, en hoe gij U thuis gedraagt, daar heeft niemand iets mee te maken en daar zullen wij in schuchtere bescheidenheid over zwijgen.

En toch schijnt het een mensenleven geleden dat wij met elkaar in kennis kwamen. Wij waren allebei Brusselse inwijkelingen en van ons twee kondt gij U best aanpassen aan het Brusselse klimaat, waarschijnlijk omdat gij in de fauna der hoofdstad een jachtgebied vindt voor Uw linguïstische nieuwsgierigheid. Onze studies hadden ons beiden moeten oriënteren naar het onderwijs, maar gij waart ambtenaar en ik was journalist. Maar toen ben ik ten slotte toch in het onderwijs geraakt en in die hoedanigheid kon ik nadenken over de ongerijmdheden die in administratieve gebouwen als tijdverdrijf worden beoefend. En ik kwam dan, langs de kronkelwegen die zijn als de ziel van een ministerie, voorbij Uw bureau. Ik vond U daar, wel een beetje tot mijn verwondering, aan het werk. Want zelfs ook als ambtenaar hebt gij gewerkt omdat het werken in U zit, omdat het in Uw natuur ligt.

Als ambtenaar waart gij dus een uitzondering, gij waart geen ambtenaar zonder meer. Hiermee bedoel ik niet dat gij de redevoeringen hebt opgesteld die door ministers met hoge borst werden afgelezen. Want ambtenaars zoals gij vervangen herhaaldelijk de hersens van een minister. Maar dat gij, als ambtenaar, de invloed van Uw goed hart hebt aangewend voor zovele nederigen die zonder bescherming stonden, dat Uw goedmoedige humor, Uw medelijdend hart schuil gaand achter Uw joviaal gezond verstand, de strafvlucht van ministers overwon, dat was een deel van Uw roeping als ambtenaar.

Onze wegen leidden ons in die tijd niet maar dezelfde cafés. Gij dronkt gueuze in gezelschap van hoge pieten en speelde mijol. Ik speelde in de pitjesbak het opwindende spel 21 en de subiete dood, en dronk een lichter biertje. Dat was bijna het enige contact dat ik had met de Brusselse cultuur terwijl gij, pensen etend met August Vermeylen en gueuze drinkend met Herman Teirlinck, Uw ontwikkeling bevorderde en Uw faam in de hogere kringen vestigde.

Dat scheen zo alsof er nooit een eind zou aan komen. Maar dan kwam er iets dat mijn ex-secretaris-generaal « les événements » noemde. Hij wist niet hoe wijs hij sprak in al zijn voorzichtigheid. Want toen begon het grote evenement van ons leven. Gij gingt weg uit het ministerie en ik kwam er in. Gij werd gestraft omdat gij er uit gingt, ik omdat ik er kwam. De wegen des Heren zijn wonderbaar.

Toen ik U in die dagen weer ontmoette, moest ik U aanspreken als « gouverneur ». Rechttuit gezegd, ik had mij steeds een gouverneur anders voorgesteld. Zo iemand die bijna ongenaakbaar in zijn paleis zetelt en slechts aanzit op officiële banketten, die als normaal gezelschap de Koning en zijn ministers ontmoet en, als het vaderland wordt bedreigd, met de hand op het berekend hart, zich in een onbedreigde veiligheid brengt en de verantwoordelijkheid overlaat aan hen die in de penarie zitten. Gij zijt in die penarie getreden en niemand die redelijk is kon U dat kwalijk nemen. Als het ideaal van een bezet land is zonder bestuur, zonder scholen, zonder kleren en zonder eten te blijven tot plezier van de recidivisten van de desertie, dan hebt gij ongelijk gehad. Het was heel wat gemakkelijker geweest in London of nog veel verder vaderlandse oproepen te doen om de veldvruchten te verwoesten en van achter een haag iemand neer te schieten.

Gij zijt een gouverneur geweest voor Uw landgenoten en gij hebt het beter gedaan dan de kwistenbibel die, van op afstand, zijn naoorlogse promotie aan het voorbereiden was.

Geen mens heeft daar ooit aan getwijfeld, ook zij niet die U hebben veroordeeld. Ook niet toen gij burgemeester van Groot-Brussel werdt. In deze beide ambten, zo vol verantwoordelijk, hebt gij getoond dat gij, als ambtenaar, boven de ambtenaar waart uitgegroeid. In een totaal onbekende administratieve omgeving, staande voor een onbekende taak, hebt gij, vanaf de eerste dag, de maat van Uw begaafdheid gegeven. Als gouverneur en als burgemeester hebt gij de achting afgedwongen van degenen die niet langs Uw zijde stonden en de bewonderende genegenheid van wie in Uw werkkring leefde. Want gij zijt steeds geweest meer dan ambtenaar, gouverneur of burgemeester. In de twee machtsposities die gij hebt bekleed, is het de mens Jan Grauls geweest die boven het ambt uitsteeg. Want het gezag en de macht waarmee gij gekleed waart, hebt gij in dienst gesteld van de gemeenschap en in die gemeenschap van degenen die hulp en bescherming nodig hadden.

Hoevelen zijn er niet die dank zij Uw optreden, de vrijheid en zelfs het leven hebben behouden. Gij hebt niet gekeken naar kleur of opinie, maar naar nood en ellende. Gij zijt nooit partisan geweest maar steeds begrijpend en tot hulp bereid. Gij hebt geen statistiek opgemaakt van het goed dat gij hebt gedaan, van de levens die gij hebt gered, omdat goed doen voor U een natuurlijke functie is van Uw karakter. En omdat er geen greintje bitterheid in U is, zwijgt gij ook over de ondankbaarheid van zovelen die, dank zij U, nog leven. Geen onder ons heeft zoveel geholpen als gij, geen onder ons heeft de afgrond der menselijke ondankbaarheid zo kunnen doorpeilen als gij. Jan, gij zijt er ons des te dierbaarder om.

Gij hebt geen Jodenparagrafen uitgehangen zoals Uw voorganger te Brussel, maar Joden van de uitroeiingskampen gered ; gij zijt dan ook geen baron geworden. Gij hebt geen decoraties gekregen die Uw moedig optreden had verdiend ; maar de decoraties die gij hadt werden U afgenomen. Ik geloof nu niet dat gij daar zoveel onder geleden hebt want volgens een Franse definitie is dat goedje « inventé par des scélérats pour attraper les imbéciles ».

« Après les événements » om nogmaals met secretaris-generaal Nyns te spreken, begon voor ons beiden het evenement van ons leven. Wij waren door maanden dieet tot een benijdenswaardige slankheid gekomen. Wij kenden reeds het klimaat en de gewoonten, en waren dus niet verwonderd dat wij op zekere dag in dezelfde cel belandden, « le dernier salon où l'on cause ». Te samen werkten wij aan het opstellen van het tijdschrift « Ophou » — « voor en door gedetineerden ». Dat was een van de instrumenten tot de wederopvoeding, die door een Vlaamsonkundige Brusselaar en een paar oude jonge dochters werd geleid. Ik heb de indruk dat gij U niet bijzonder voor

deze wederopvoeding hebt ingespannen. Wel hebt gij daar zitten roken uit een reusachtige pijp met scherp uitlopende kop die eerder op een wapen dan op rookgerief leek. Maar wat gij aan ijver voor de wederopvoeding te kort schoot, hebt gij ingevuld door een adembenemende inspanning voor de kerkzang.

Wel had ik vroeger reeds de gelegenheid gehad om Uw talent als zanger en de kracht van Uw stem te waarderen. Gij hadt toen als lijfstukken het ontroerende lyrisch-dramatische lied van Laura en een verbrusselde versie van de Drie Tamboers. Maar in kerkzang had ik U nooit gehoord hoewel gij, zonder pilaarbijter te zijn, een steun van de kerk zijt gebleven.

Maar nu hoorde ik, midden de samenzang, Uw Hosanna dreunen door de gangen, en de zondagnamiddag, als wij de spijsvertering van ons zondagsdiner hadden ondergaan, ging Uw zangkunst naar het profane. Dat was waarschijnlijk de oorzaak van het feit dat gij, zodra de bel voor het opstaan had geklonken, het liedje zongt dat in de laatste repetitie werd aangeleerd. Ik weet nog dat, verschillende dagen achtereen, gij bij het ontwaken de gedachten van Uw celgenoten naar lieflijke maar zondige dingen richtte met het lied: Une femme aux grands yeux noirs. Als gebed bij het ontwaken kunt ge moeilijk beter vinden.

Ik wil niet spreken over de waarde van Uw wetenschappelijk werk. Dat doet Robert Roemans die als trouwe vriend, de zeldzame moed heeft betoond om in Uw verwoeste huis, onder het gegrijs van het gepeupel, te trachten Uw papieren te redden wat na de uitbarsting van burgerdeugdelijke barbaarsheid was overgebleven. Ik heb trouwens met verbazing de bibliografische studie gelezen die onze vriend Roemans twintig jaar geleden, ter gelegenheid van Uw vijftigste verjaardag, over Uw werk heeft gepubliceerd. Ik kreeg de indruk dat een mens een zo omvangrijk werk als het Uwe toen reeds was, niet klaar krijgt al besteedt hij daaraan iedere vrije minuut van zijn leven. Zodat wij het ministerie dankbaar mogen zijn dat een ambtenaar in die rustige sfeer de tijd vindt om zich met zijn eigen werk bezig te houden.

Uw werk is een werk van geduld en van kennis; uw wetenschap heeft geen streng gezicht. Gij hebt het niet alleen over dialecten, voornamen, familienamen, beschaafde omgangstaal en correcte taal, over de spreekwoorden van Bruegel waarin de nuchtere levenswijsheid van ons volk door U werd klaar gemaakt, maar ook over vrijen, over de liefde, over het bier, over gendarmen, advocaten en vieze apotekers.

Onvermoeid werkt gij voort. Uw vaste stap brengt U geregeld naar de bibliotheek waar gij Uw ogen de kost geeft aan de lieve studentinnekes maar ook aan het studiemateriaal waaruit gij Uw werk opbouwt. Gij zet Uw levenszaak voort alsof geen rampspoed U ooit getroffen had. Ik ken er velen die de harde beproeving als mannen hebben gedragen; ik ken er geen die de levensaanvaarding met zo'n grootheid in eenvoud heeft gedragen.

Gij verricht als zeventigjarige Uw bureelwerk met hetzelfde opgeruimde plichtsbesef alsof gij gouverneur, burgemeester of hoger ambtenaar waart. De rust die gij, door een leven dat van werk is gevuld, ruimschoots hebt verdiend, bleef U onthouden. Niets heeft dat aan Uw persoonlijkheid veranderd. Gij draagt zonder morren de tegenspoed van het leven, gij spreekt zonder bitterheid over wat U trof, gij klaagt niet en als gij vloekt is het uit speelsheid. Jan, gij zijt een groot mens.

De wonderbare wegen van het leven hebben ons beiden naar Gent gebracht door een middeleeuws verblijfsverbod. Hier ook hebt gij U dadelijk aangepast, hier ook hebt gij de draad van Uw werkzaam leven hervat alsof het van zelfsprekend was, hier ook hadt gij dadelijk een kring van vrienden die gelukkig zijn om Uw vriendschap.

En naast U staat Uw vrouw. Ik begroet in haar het toonbeeld van zoveel dappere vlaamse vrouwen die geen kleinmoedigheid hebben gekend maar groot zijn gebleven in de beproeving. Zij die het niet hebben meegemaakt weten niet met welke fierheid zij vernedering hebben gedragen en met welke innerlijke kracht zij nood en ellende hebben doorstaan. Met hen is « de sterke vrouw van Vlaanderen » uit de romantiek getreden in de harde maar grootse werkelijkheid.

Jan, gij zijt zeventig jaar geworden op goede vrijdag, ik ben geboren op witte donderdag. Allebei hebben wij onze passieweek doorgemaakt. Ik wens U thans nog vele jaren in kracht en gezondheid te midden van Uw gezin en ik ben er zeker van ook hierin de tolk te zijn van de velen die er fier om zijn zich Uw vrienden te mogen noemen.

De Dr. Jan Grauls-Prijs

In de pers en in talrijke brieven werd, op initiatief van het Werkkomitee voor de Dr. Jan Grauls-hulde, een beroep gedaan op allen die de herinnering aan de grote taalgeleerde en edelmoedige Vlaming willen eren. Met behulp van de ingezamelde gelden werd een passende grafsteen, in vorm van een oud-Limburgs kruis met bronzen beeltenis, op het Campo Santo te Sint-Amandsberg, ter gelegenheid van de eerste verjaring van zijn overlijden, ingewijd. Voorts heeft op 19 maart 1961 een academische zitting zijn levenswerk en zijn nauwgezette plichtsvervulling in voor- en tegenspoed gehuldigd.

De ontwerpers van die hulde en de leden van het Werkkomitee kwam het evenwel voor dat daarmee de nagedachtenis van Jan Grauls niet naar recht en verdienste werd geëerd.

De inschrijvingen voor het grafkruis hebben daarenboven een zulkdanig bedrag ter beschikking van het Werkkomitee gesteld, dat onmiddellijk de mening ingang vond een « Dr. Jan Grauls-prijs » te stichten, waardoor het mogelijk werd de gebrachte hulde als een blijvende te bestendigen.

De naam van verdienstelijke Vlamingen van allerlei ideologische en intellectuele schakering werd in de laatste jaren aan stichtingen, beurzen, prijzen, enz. gekoppeld. Werd onlangs niet een Frans van Cauwelaert-prijs ter beloning van wetenschappelijk werk gesticht en met belangrijke giften bedacht; is er geen Kamiel Huysmans-prijs ter bekroning van kunstwerken die de naam en de ideologie van deze staatsman in lengte van dagen zullen eren? Is er niet een Lodewijk de Raet-stichting en werden sinds een twintigtal jaren niet tal van academische prijzen in het leven geroepen, o.m. door toedoen van Jan Grauls, om wetenschappelijke vorsers aan te moedigen en hun werk uit te geven?

Het Werkkomitee van de Dr. Jan Grauls-hulde heeft dit thans ook gedaan ter nagedachtenis van de man die ons in februari 1960 ontviel. Het heeft zijn naam verbonden met een prijs waarvan het bedrag, om de drie of vier jaar, een taalvorser zal belonen die het werk, door Jan Grauls zo schitterend volbracht, heeft voortgezet.

Te dien einde wordt een dringend beroep gedaan op verenigingen, partikulieren, vennootschappen van welke aard ook, op nijverheids- en bankinstellingen om de fondsen samen te brengen.

Wanneer men bedenkt dat Grauls vijftig jaar lang aan mensen van elke sociale stand grote blijdschap heeft gebracht op zoveel gelegenheden, lezingen heeft gehouden in alle hoeken van het land, honderdduizenden heeft geboeid met zijn gesproken en geschreven woord, durven we hopen dat deze oproep niet vergeefs zal zijn, dat al de aangesprokenen en aangeschrevenen zich deze grote Vlaming zullen herinneren en dankbaar zullen willen zijn om de vreugde die hij bij hen opgewekt heeft.

Tot de lezers van dag-, week- en maandbladen, waarin zijn taaltuintjes jaren achtereen verschenen, de taalgeleerden en zijn vakgenoten, de ingenieurs, technici, economen, bankiers, industriëlen, predikanten, advocaten, radioomroepers, publicisten, artsen en chirurgen, de historici, folkloristen, toneelschrijvers en essayisten, belletristen en poëten, dialectologen, toponymisten en fonetici, allen die hij een korrekt, voornaam en algemeen Nederlands heeft leren schrijven of spreken om de glans en de roem van onze prinselijke taal hoog te houden, tot allen is deze oproep gericht, met het doel het Komitee in staat te stellen de Jan Grauls-prijs tot een hoog bedrag op te voeren.

Wij doen een beroep op alle personen van goede wil, waar zij ook in het openbaar of private leven staan of stonden, vóór, tijdens en na de oorlog, om met deze prijs de man te eren die, welke betrekking hij ook bekleedde, aan allen, zonder onderscheid, diensten heeft bewezen. Grauls heeft nooit een andersdenkende geschaad, hij trotseerde de verlokkingen van de gunst in goede dagen en was een waardig man in kwade dagen. Wie dacht zoals hij, was hij ten vriend; wie niet dacht zoals hij heeft hij nooit als een vijand, zelfs niet als tegenstander bejegend. Allen die in de grond van hun hart overtuigd zijn dat deze Vlaamse gentleman onverdiend werd getroffen, nodigen wij uit om, met een gebaar van mildheid, de man te eren die voor ieder zo mild is geweest.

Wij doen in het bijzonder een beroep op diegenen die tijdens de oorlog van zijn tussenkomsten in voor hen tragische omstandigheden de weldaad ondervonden hebben.

De « Dr. Jan Grauls-prijs » zal oorspronkelijk wetenschappelijk werk over de volgende onderwerpen bekronen :

- 1° de Vlaamse dialecten (inz. de Limburgse en Brabantse) in hun wisselwerking met de Waalse dialecten ;
- 2° de wisselwerking tussen de taal, enerzijds, de schilderkunst en de grafische kunsten, anderzijds, alsmede de studie van kunstwerken in verband met volkstaal en volksleven ;
- 3° de taaltoestanden te Brussel en in de Brusselse omgeving, vanaf de 18e eeuw tot heden ;
- 4° semantische studiën over de Nederlandse woordenschat ;
- 5° de Nederlandse spreekwoorden in taalkundig en/of kulturhistorisch opzicht ;
- 6° bijdragen tot de Nederlandse taalzuivering.

De bijdragen worden in dank aanvaard op postgiro 23562 van de Kredietbank, Kouter, Gent, voor : rekening 58979, Komitee Dr. Jan Grauls.

Namens het Werkkomitee van de Dr. Jan Grauls-hulde,

Prof. Dr. L. Elaut.

Symposion over het federalisme.

Op de ledenvergaderingen van de gouden worden tijdens dit academische jaar de verschillende aspecten van het federalisme toegelicht. Hierna volgen de onderwerpen dezer referaten, welke achteraf zullen samengebundeld worden in een monografie over het federalisme.

1. De evolutie van het naoorlogs federalisme in België,
door Prof. W. Couvreur.
2. Federalisme en cultuur,
door Dr. jur. P. Beeckman.
3. Federalisme en kulturele autonomie,
door Prof. W. Opsomer.
4. Politieke aspecten van het federalisme,
door Mr. F. Vanderelst.
5. Federalisme en het probleem Brussel,
door Mr. H. Borginon.
6. Sociaal-economische aspecten van het federalisme,
door Drs. J. Matton.
7. Het federalisme op regionaal, Europees en mondiaal vlak,
door Z.E.P. Prof. M. De Laere o.p.
8. Konkrete uitbouw van het federalisme in andere landen,
door Mr. D. Deconinck.
9. Vrijzinnig standpunt over het federalisme,
door dh. R. Becquaert.
10. Waalse visie omtrent het federalisme,
door Prof. M. Bologne.
11. Deutschbelgiën in einem eventuell föderal gegliederten Staat,
door dh. H. Schillings, sekretaris van de « Vereinigung zum Schutz und zur Pflege der Muttersprache (Eupen) ».